

ترانه‌های محلی ایران (تنظیم برای سنتور)
به کوشش حسین فاضل
نشر خانه ادبیات

ادبیات عامیانه‌ی مردم، در کنار تلاش آنان برای تأمین نیازهای روزانه به وجود آمد و تحول یافت. شاید نخستین نمونه‌ها، مراسم ساده‌ای بودند که هنگام تلاش روزانه و جهت نوعی نظم اجرا می‌شده و آهنگ‌هایی که بیشتر با ریتم حرکات در انجام کارهای معین هماهنگی داشتند از اولین ترانه‌هایی بودند که بعدها نیز به طور مستقل مورد استفاده قرار گرفتند. ترانه‌های اولیه، اغلب ویژگی جمعی داشته و چون از نهاد مردم می‌آمدند، نشانگر آرزوها، و تمایلات آنان بود و به تدریج نیز ترانه‌ها، بیانگر آرزوهای رنج‌دیدگان باقی ماند. ترانه‌هایی که اوضاع و احوال اجتماعی عصر ارباب - رعیتی را به خوبی نشان می‌دهد و تلاش دهقانان برای آزاد شدن از ستم اربابان، درونمایه‌ی این ترانه‌هاست.

همان‌گونه که محمدرضا درویشی می‌گوید ترانه‌های محلی را می‌توان دارای ویژگی‌هایی دانست از جمله:

- این ترانه‌ها پیوندی محکم با افسانه‌ها، داستان‌ها و سرودهای مردم در مبارزات اجتماعی آنها دارد.
- این ترانه‌ها بازگوکننده آمال و آرزوها و احساسات میهن‌پرستانه و انسان دوستی آنان هستند.

- این ترانه‌ها، دارای مضامینی چون نفرت از حق‌کشی و دفاع از استقلال و آزادی و دعوت به آینده‌ای دور از بی‌عدالتی و نابرابری است. ترانه‌هایی که بیانگر حقیقت دوستی، صداقت و آینده‌نگری هستند. - سرایندگان اغلب ناشناخته‌اند. وقایع در این ترانه‌ها به زبانی ساده، طبیعی و روان بیان می‌شود.

همان‌گونه که حسین فاضل می‌آورد، ترانه‌ها و آهنگ‌هایی که در این مجموعه گردآوری شده‌اند، اغلب به موسیقی فولکلور نواحی مختلف ایران تعلق دارند و به علت قدمت آهنگ‌ها، چون سازنده و سراینده‌ی آنها مشخص نیست، بنابراین آهنگ‌هایی که در این کتاب به نت درآمده‌اند برداشتی است میانگین از روایت‌های مختلف این آهنگ‌ها که طی سالیان سال، توسط هنرمندان، خوانندگان و نوازندگان سنتی و محلی اجرا و تا حد امکان چارچوب آهنگ‌ها دست نخورده و فقط با مضراب‌گذاری و رعایت امکانات سنتور تنظیم شده‌اند. اما از آنجا که بیشتر ترانه‌ها و آواهای محلی در ایران در عین سادگی، دارای حالت‌ها و تحریرهایی هستند که نوشتن تک‌تک آنها این مجموعه را از لحاظ اجرا مشکل‌تر می‌کرد و چون این مجموعه در کل اثر تحقیقی نیست، بنابراین با وفاداری به اصالت ملودی‌ها و با کمی تغییرات، به نت درآمده‌اند. در مواردی نیز پایه‌ها و جواب‌های کوتاهی توسط نگارنده و یا با استفاده از نوشته‌ها و اجراهای استادان آهنگ‌ها اضافه شده است.

برای تنظیم این مجموعه آثاری از بیست ترانه محلی فارس، تحقیق محمدرضا درویشی، مجموعه کارهای گروهی کامکارها، دوره‌های آموزشی تار و سه تار هنرستان موسیقی استادان نصرالله زرین‌پنجه و موسی معروفی، ترانه‌های آذربایجان رامیز ظهراپاف و چند اثر دیگر استفاده شده است.

قطعات کتاب تا حدود زیادی با رعایت امکانات تکنیکی و اجرایی هنرجویان مبتدی سنتور تنظیم شده و از آنجا که مهم‌ترین مسئله‌ی هنرجویان کوک ساز است، مؤلف تلاش کرده است تمام آهنگ‌ها تا حد امکان برای کوک‌های معمول سنتور نوشته شود.

بیاور بُ بیاور گوشهٔ بُ

بیا تا بگذروم عهد و پیمو

کلام‌الله بیار تا هم قسم شم

مبادا جاهلم کردم پیشمو

byâ/ var/ bo/ byâ/ var/ guseye/ bo

byâ/ tâ/ bogzaronem/ ahd/ o/ peymo

kalamolla(h)/ byâr/ ta/ hamqusam/ sem

mabâdâ/ jâhelem/ gardem/ peseymo

سر سیم اُرُس باشی تو دلبر

غریب و تندرست باشی تو دلبر

دعای صحت و شومه مو همینه

به قول خو درس باشی تو دلبر

sare/ sime/ oros/ basi/ to. delbar/

gerib/ o/ tandros/ basi/ to/ delbar

daaaye/ sohb/ a/ same/ mo/ hamine

be/ gawle/ xo/ dros/ basi/ to/ delbar

بی‌شک ارزش‌های اجتماعی دریافتی از دوبیتی‌ها به موارد یاد

شده محدود نیست و اندک و بسیار دیگر هم دارد که نیازمند

بررسی‌های بنیادی و روشمند آماری است.

یادداشت و پانوشت‌ها:

۱. نقل شاهد از: امامی، نصرالله، مرثیه‌سرایی در ادبیات

فارسی...، جهاد دانشگاهی، اهواز، ص ۱۹.

۲. شفیع کدکنی، محمدرضا، شعر فارسی پس از مشروطیت

(مقاله)، کتاب توس، دفتر دوم، تابستان ۵۲ ص ۴.

۳. ناظر بر بیت خاقانی است که:

نقد است سرخ رویی دل با هزار درد

از تنگی کمند نه از وجه دیگرش

نک: خاقانی، افضل‌الدین بدیل بن علی. دیوان، به کوشش دکتر

سجادی، انتشارات زوار، ص ۲۱۹.

۴. آشوری، داریوش. تعریف و مفهوم فرهنگ، مجموعه‌ی

فرهنگ آسیا، نیز فرهنگ شناخت، ص ۳۲ (استفاده‌ی

مضمونی).

۵. همایی، جلال‌الدین. مجله دانشکدهٔ ادبیات تهران، سال

ششم، شماره ۳ و ۴

۶. همانجا. ص ۴۵.

۷. رازی، شمس قیس. المعجم فی معاییر اشعار العجم، تصحیح

علامه محمد قزوینی، مقابله مدرس رضوی، انتشارات دانشگاه

تهران، ص ۱۷۳.

۸. گلین، محمد. بهار و ادب فارسی، فلهویات یا ترانهٔ ملی، ص

۱۲۹.

۹. نک دیوان کبیر. رباعی‌ها از جمله شماره‌های ۶۱۶ - ۱۵۸۵

۱۰. بهار، مهرداد. جستاری در فرهنگ ایران، انتشارات فکر روز،

چاپ اول، تهران ۱۳۷۳، صص ۳ - ۲۷۲.

۱۱. نقل از: تبریزی شیرازی، محمدرضا. نقش فریدون توللی

در ادبیات سیاسی و اجتماعی دوران دیکتاتوری، انتشارات آذین،

چاپ اول ۱۳۷۶.